ОНОН БАЛЖИЙН БЦГ-ЫН МЭРГЭЖИЛТЭН, БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАГЧДЫГ ЧАДАВХИЖУУЛАХ СУРГАЛТЫН ТАЙЛАН

- **“ТХГН ÄÀÕÜ ÇÝÐËÝÃÀÌ ÜÒÄÛÍ ÌÎÍÈÒÎ ÐÈÍ ÃÑÓÄÀËÃÀÀÍ Û Í ÝÃÄÑÝÍ ÀÐÃÀ ЗҮЙ”**
- **“ÒÕÃÍ -Ò ÑÓÐÃÀËÒ, ÑÓÐÒÀË×ÈËÃÀÀÍ Û ÀÆËÛ ÃÒӨËӨÂËӨÕ, ҮÐ ÄҮÍ ÒÝÉ ÇÎ ÕÈÎÍ ÁÀÉÃÓÓËÀÕ ÀÐÃÀ ÇҮÉ”**

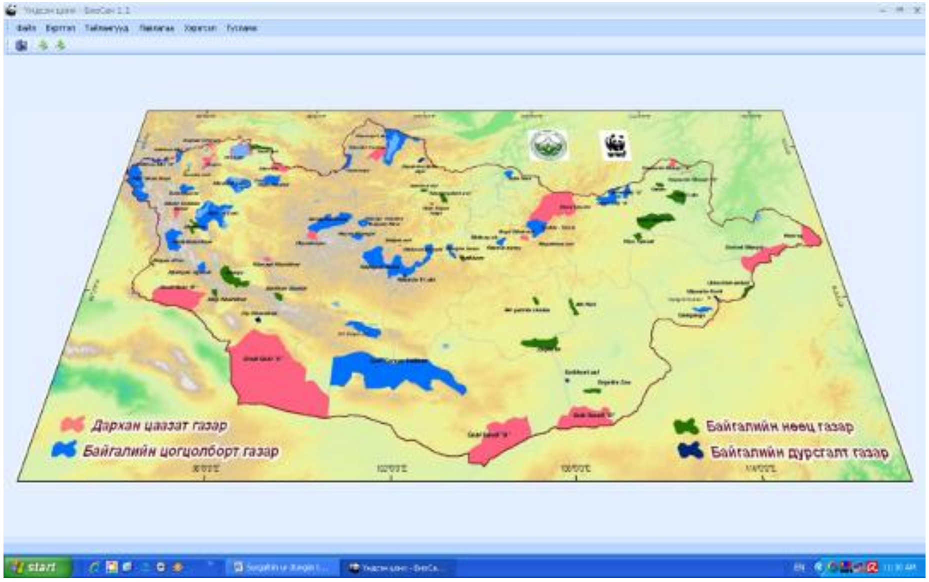

Тайлан бичсэн: Б.Чимэддорж
М.Хулан
Б.Мөнхчулуун

Хэнтий аймаг – Дадал сум
2010.03.03

Мэдээлэл харилцаа ба стратеги төлөвлөлтийн талаарх сургалтын товч тайлан

Үндэслэл

Байгаль хамгааллын ажлыг үр дүнтэй болгодог гол хүчирхэг хэрэгсэл бол мэдээлэл харилцаа, сургалт сурталчилгаа юм. Дэлхийн Байгаль Хамгаалах Сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас мэдээлэл харилцааг дараах байдлаар тодорхойлдог. Үүнд:

- Хүмүүст байгаль орчин, хүрээлэн буй орчны талаар ойлголт өгч, холбоо харилцааг бий болгох бодит бөгөөд чухал хэрэгсэл. Өөрөөр хэлбэл зорилтот бүлгүүдэд байгаль орчин, хүрээлэн буй орчны талаар тодорхой ойлголт өгч мэдлэг, хандлага, ухамсарыг нь төлөвшүүлэх, үйл ажиллагаанд татан оруулахад чухал үүрэгтэй хэрэгсэл;
- Байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах үр дүнтэй бодлого боловсруулах, олон нийтийн оролцоог бий болгох, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх туслах төлөвлөгөө, стратеги;
- Байгаль хамгаалах уламжлалд үндэслэн иргэд, олон нийтийн мэдлэг, хандлага, дадалд өөрчлөлт оруулах гол хэрэгсэл.

Үр дүнд хүрэхэд мэдээлэл, харилцаа холбоо хүчирхэг хэрэгсэл болдог учраас бид нэн тэргүүний асуудлуудаа тодорхойлж, тэдгээрт чиглэн гарч болох сөрөг нөлөөнөөс зайлсхийх үүднээс мэдээлэл харилцааны ажлынхаа стратегийг тодорхойлж, төлөвлөдөг. Байгаль орчин, хүрээлэн буй орчны талаар ард иргэд, олон нийтийн мэдлэг, хандлага, дадал ухамсарыг төлөвшүүлэх тодорхой бөгөөд үр дүнг хэмжиж болохуйц мэдээлэл, харилцааны зорилтуудыг дэвшүүлэн үйл ажиллагааны гол чиглэлээ тодорхойлон хэрэгжүүлэх нь нэн чухал юм.

Сургалтын зорилго

УТХГ-ын байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагч, судалгаа шинжилгээ хариуцсан мэргэжилтэн, хяналт шалгалт хариуцсан мэргэжилтэн нарт мэдээлэл харилцааны ач холбогдлыг ойлгуулж, стратеги төлөвлөлтийн анхан шатны арга зүйг эзэмшүүлэхэд оршино.

Сургалтын үйл явц

Сургалт эхлэхийн өмнө энэхүү сургалтаас ямар үр дүн хүлээж буй талаар оролцогсдын саналыг авлаа. Энэ нь мэдээлэл харилцааны талаарх ойлголт нэгдмэл байгаа эсэх, оролцогсдын хүлээлт хоорондоо хэрхэн ялгаатай буйг тодорхойлох ач холбогдолтой.

Сургалт онол, дадлага гэсэн 2 хэсгээс бүрдсэн бөгөөд онолын хэсгийг power point илтгэл/лекц хэлбэрээр зохион байгуулсан. Суралцагсдын оролцоог хангах үүднээс стратеги төлөвлөлтийн алхам бүрийн өмнө асуулт, хариулт байдлаар санааг цуглуулж эцэст нь дүгнэх байдлаар зохион байгууллаа. Дадлага ажлыг оролцогсдын өөрсдийн сонгосон тэргүүлэх ач холбогдол бүхий 3 сэдвийн хүрээнд 3 бүлэгт хуваагдан мэдээлэл харилцааны хөтөлбөрийн

үндсэн гурван хэсэг болох нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ, стратеги төлөвлөлтийн 5 алхам, мэдээлэл харилцааны матриксыг боловсруулан хийж гүйцэтгэлээ.

Цаг хугацааны хүчин зүйлээс шалтгаалан мэдээлэл харилцааны хөтөлбөрийг бүрэн гүйцэд боловсруулж амжаагүй ч мэдээлэл харилцааны ажлын төлөвлөлт хийх үндсэн арга зүйг оролцогсод тодорхой хэмжээнд эзэмшсэн.

Сургалтын ач холбогдол

- Мэдээлэл харилцааны үндсэн зарчмууд, стратеги төлөвлөлтийн ач холбогдлын талаарх нэгдсэн ойлголттой болж, цаашид хамтын төлөвлөлт хийх нөхцөл бүрдсэн
- Стратеги төлөвлөлтийн үндсэн алхамуудын дагуу нэгдсэн арга зүйг эзэмшсэнээр цаашид олон нийтийн мэдлэг, хандлага, дадал ухамсарыг төлөвшүүлэх тодорхой бөгөөд үр дүнг хэмжиж болохуйц ажлуудыг төлөвлөх боломжтой
- Мэдээлэл харилцаа, сургалт сурталчилгааны ажлын хүрээнд хамтын ажиллагааны боломжуудын талаар ярилцсан нь цаашид мэдээ, мэдээлэл дамжуулах арга замыг тодорхой болголоо

Санал, дүгнэлт

- Байгаль хамгааллын ажлын үр дүн мэдээлэл харилцааны ажлаас шууд хамааралтай тул энэхүү сургалтын ач холбогдол өндөр юм. Сургалтанд оролцогсод бүгд сургалт сурталчилгааг нэн чухал хэмээн хүлээн зөвшөөрч буй атал энэ талаар нэгдмэл ойлголтгүй, стратеги төлөвлөлтгүй байсан. Хэдийгээр бүгд нэгдмэл ойлголттой болсон ч мэдээлэл харилцааны бодит төлөвлөгөөг ойрын хугацаанд боловсруулах шаардлагатай юм.
- Сургалтын дадлага ажлын үеэр эхлүүлээд дуусгаагүй мэдээлэл харилцааны хөтөлбөрийг ОББЦГ-ын хамгаалалтын захиргаа хариуцан дуусгаж, бүрэн хэмжээний стратеги төлөвлөлтийг гаргах шаардлагатай байна. Энэхүү ажлыг гүйцэтгэхэд Дэлхийн Байгаль Хамгаалах Сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар дэмжлэг үзүүлэх боломжтой, гагцхүү хамгаалалтын захиргаа санаачлагыг гартаа авах нь чухал байна.

Тайланг сийрүүлсэн М. Хулан

“ТХГН ÄÀÕÜ ÇÝÐËÝÃ ÀÌ ÜÒÀÛ Í Ì Î Í ÈÒÎ ÐÈÍ Ã ÑÓÄÀËÃÀÀÍ Û НЭГДСЭН АРГА ЗҮЙ”

<u>Оршил</u>

ÒÕÃ-ûí ìåíåæìåíòèéí òºëºâëºãºº íü øèíæëýõ óõààíû ¿íäýñëýë ñàéòàé òîî áàðèì ò äýýð òóëãóóðëàí áîëîâñðóóëàõ øààðäëàãàòàé þì. Òèéì ýýñ ÒÕÃ-ûí áàéãàëü õàìãààëàã÷ íü òóõàéí õàðèóöñàí ãàçàð íóòãèéí õàà áèîëîãèéí îëîí ÿíç áàéäëûí òàëààðõ ººð÷ëºëò, ò¿¿íä ó÷èðч áуй äàðàì ò çýðãèéã òîãòîîõ áàòëàãààñàí àðãà ç¿éãýýð áàéíãûí àæèãëàëò ñóäàëãàà õèéæ ìýäýýëýë öóãëóóëàõ øààðäëàãàòàé. Õàðèí ýíýõ¿¿ ìýäýýã ñóäàëãàà ìîíèòîðèíã õàðèóöñàí ìýðãýæèëòýí íýãòãýí ä¿ãíýæ ¿ð ä¿íãýýñ íü õàì ààð÷ öààøäàà õèéõ àæëûí òºëºâëºãºг (ìåíåæìåíò òºëºâëºãºº) батлах түүнд өөрчлөлт îðóóëàõ, õèéñýí àæëûí õàà ¿ð ä¿íãõýì æèõ çýðýãò àøèãëàõ ¸ñòîé.

ªíººäðèéã õ¿ðòýë áèîëîãèéí îëîí ÿíç áàéäëûí òàëààðõ ìýäýýëëèéã õýðõýí öóãëóóëàõ, õýðõýí íýãòãýõ òàëààð íýãäñýí àðãà ç¿éã ÒÕÃ-ûí ñ¿ëæýýíèé õ¿ðýýíä íýâòð¿¿ëýýã¿é áàйнà. Òèéì ýýñ áèä ýõíèé ýýëæèíä ØÓÀ-ûí Áèîëîãèéí õ¿ðýýëýí, Øóâóó ñóäëàõ òºâººñ áîëîâñðóóëñàí àìüòàí, óðãàìëûí òàëààðõ àíõàí øàòíû ìýäýýëýë öóãëóóëàõ, õýðõýí íýãòãýí ä¿ãíýõ òàëààðõ õÿëáàðøóóëñàí àðãà ç¿éã ÒÕÃ-ò íýâòð¿¿ëýõýýð çîðüæ áàéíà.

Ìîíãîë óëñ 1990 îíîîñ çàõ çýýëèéí ñèñòåìä øèëæñýíýýñ õîéø áàéãàëèéí íººöèéí õóóëü áóñ àøèãëàëò èõýýð ãàðàõ áîëñîí. ªíººäðèéã õ¿ðòýë áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéí ìýäýýëýë íü èõýâ÷ëýí ãàð àðãààð áîëîâñðóóëàí ãàðãààäàã ìýäý òàéëàí ¿íäýñëýãäýæ áàéíà. Áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã èðãýäýä èë òîä áîëãîõ, çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõàä õÿëáàð áîëãîõ çîðèëãîîð áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõ ÈÐÂÝÑ ïðîãðàì ûã ÒÕÃ-ò íýâòð¿¿ëýõ çîðèëãî тавин ажиллаж байна.

<u>Õýòèéí çîðèëãî</u>

ÓÒÕÃ-ò áèîëîãèéí îëîí ÿíç áàéäëûí ìîíèòîðèíã ñóäàëãààã øèíæëýõ óõààíû ¿íäýñòýé öóãëóóëàí ä¿í øèíæèëãýý õèéæ ÒÕÃÍ-èéí ìåíåæìåíòèéí òºëºâëºãººã øèíý÷ëýí áîëîâñðóóëàõ ñàíàë çºâëºìæ ãàðãàõ, Áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã èðãýäýä èë òîä áîëãîõ, çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõàä õÿëáàð áîëãîõ, зөрчлийн мэдээллийн сан үүсгэх.

<u>Ñóðãàëòûí çîðèëãî</u>

ÓÒÕÃ-ûí байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагч, ñóäàëãàà шинжилгээ хариуцсан мэргэжилтэн, хяналт шалгалт хариуцсан мэргэжилтэн нарын хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх, биологийн төрөл зүйлийн ìîíèòîðèíã ñóäàëãàà, хууль бус агнуурын хэрэг зөрчил, мэдээллийг цуглуулах, ìýäýýëëèéã Биосан, Ирвэс ïðîãðàìä îðóóëах, тайлагнах, ìýäýýëëèéí áààçûã áèé áîëãîõ анхан шатны сургалтыг зохион байгуулахад îðøèíî.

<u>Ñóðãàã÷ áàãø</u>

- Á.×èìýääîðæ-ÄÁÕÑ (WWF)-èéí Ìîíãîë äàõü õºòºëáºðèéí ãàçðûí ÁÒÇ-ûí àñóóäàë õàðèóöñàí ìýðãýæèëòýí,
- Б.Одмаа-ОББЦГ-ын хамгаалалтын захиргааны судалгаа шинжилгээ хариуцсан мэргэжилтэн
- Б.Мөнхчулуун-ÄÁÕÑ (WWF)-èéí Ìîíãîë äàõü õºòºëáºðèéí ãàçðûí ажилтан

Î ðî ëöî ã÷èä

1. ОББЦГ-ын байгаль хамгаалагчид, идэвхтэн байгаль хамгаалагчид
2. ОББЦГ-ын судалгаа шинжилгээ хариуцсан мэргэжилтэн
3. ОББЦГ-ын хяналт шалгалт хариуцсан мэргэжилтэн
4. Ирвэс-5 багийн туслах гишүүн

Ñóðãàëòûí ¿éë ÿâö

Ñóðãàëòû н онолын хэсгийг лекц хэлбэрээр хөгжөөх дасгалын хамт гүйцэтгэсэн ба оролцогчдыг 3 багт хуваасан. Үүнд:

1. Оролцогчдыг идэвхигүй байдалд орсон үед хөгжөөх үүрэг бүхий хөгжөөх баг
2. Завсарлагаар цаг хэмнэх үүднээс оролцогчдод үйлчлэх үйлчилгээний баг
3. Оролцогчдын идэвхтэй байдлыг хангах, бусдыг хүндэтгэх үүднээс хоцорсон, нойрмоглосон, утас дуугаргасан оролцогчдод торгууль ноогдуулах үүрэг бүхий хяналт үнэлгээний баг гэж хуваасан.

Хичээл эхлэхийн өмнө сургалтын дэг журмыг тохирч батлан хөтөлбөрийн дагуу хичээлийг явуулав (Хавсралт 1). Хичээлийн онолын хэсэг дууссаны дараа буюу оройн цагаар мэргэжилтэнүүдийн компьютерт Биосан, Ирвэс дрограммыг суулган ашиглах заавар зөвлөгөөг өгч хэвийн үйл ажиллагааг хангав. Ñóðãàëòûí ÿâöàä áàéãàëü õàì ãààëàã÷äûí хариуцан хамгаалах талбайг нарийвчлан тогтоож байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагчдыг газрын зургаар хангах ажлыг хийхээр төлөвлөсөн бөгөөд судалгаа шинжилгээ хариуцсан мэргэжилтэн байгаль хамгаалагчдын мониторинг судалгаа хийх талбай, замналыг тогтох ажлыг хийхээр төлөвлөв.

Тухайн нутагт тохиолдох зонхилох зүйл мод, сөөгийг ялган тодорхойлох сургалтыг оролцогчдын мэдлэгээ бусадтай хуваалцах боломжийг олгох зарчмаар зохион байгууллаа. Үүнд Онон балжид зонхилох модлог болон бутлаг ургамлын бүтэн эсвэл навч, иш гэх мэт ургамлын эрхтнүүдийн зургийг бүх оролцогчдод тарааж өгсөн.

1. Оролцогчид өөрсдийн зурагтайгаа танилцаад бутлаг болон модлог гэсэн 2 хэсэг болж хуваагдав.
2. Хэсэг дотроо навчит, шилмүүст гэсэн 2 хэсэг болон хуваагдлаа.

Ийнхүү хэсэг болон хуваагдах явцад гарсан алдааг засаж ялган танихад нь зөвлөмж өгч байсан. Үүний дараа оролцогчид 2,2-оороо өөрсдийн авсан зураг дээрх ургамлыг гарын авлага ашиглан таньж тодорхойлсон. Үүний дараа багууд ургамлаа хэрхэн тодорхойлсон, онцлог шинж болон бусад холбогдох мэдээллүүдийг хийлээ. Мэдээлэл хийхдээ гарын авлагын хүрээнээс хальж өмнө сонссон болон мэддэг

зүйлүүдээрээ баяжуулж тайлбар хийж байсан нь сургалтын агуулга, цар хүрээг улам өргөжүүлж байлаа.

<u>Ñóðãàëòûí à÷ õîëáîãäîë</u>

- ❖ Онон балжийн БЦГ-ын хүрээнд нэгдсэн нэг арга зүйн дагуу биологийн төрөл зүйлийн ìîíèòîðèíã ñóäàëãààíû ìýäýýã цуглуулах, улмаар Биосан ïðîãðàììä îðóóëæ íýãòãýí áîëîâñðóóëàëò õèéõ, çóðãààí , õ¿ñíýãò, òåêñò õýëáýðýýð àøèãëàõ áîëîìæòîé боллоо.
- ❖ Хууль бус агнуур, худалдаалалтын мэдээг нэгтгэх, тайлагнах, мэдээллийн сангийн эх үүсвэр тавигдсан.
- ❖ Онон балжийн БЦГ-ын хамгаалалтын захиргааны ìýðãýæèëòэí , байгаль хамгаалагчид íýã äîð öóãëàð÷ ñóðãàëòàíä õàìðàãäñàíààð áèå áèåíýýñýý ñóðàëöàõ, судалгаа шинжилгээний үнэ цэнэийг мэдрэх áîëîìæîëãîæáàéíà.

<u>Ñóðãàëòûí äàâóó òàëóóä</u>

- ÒÕÃÍ – èéí ìýðãýæèëòýí , áàéãàëü õàìãààëàã÷ íàð ÁÎ ß – íû ñàéäûí 1994 îíû 88 äóãààð òóøààëààð áàòëàãäñàí æóðìûí äàãóó Î ð÷èí ç¿éí àæèãëàëòûí äýâòýð õºòºëæ, ìýäýýëëèéã õàìãààëàëòûí çàõèðãààí äýýð àðõèâëàí õàäãàëàãààæ çàðèì íüîí öàãèéí àÿñààð àëãà áîëäîã áàéëàà. Биосан ïðîãðàìì ä ñóäàëãààíû ìýäýýã îðóóëñíààð öààñààð öóãëóóëñàí ìýäýýëëèéã íýãòãýõ, ä¿ãíýõ, òàéëàí ãàðãàõ, áîäëîãî áîëîâñðóóëàõàä òóñãàõ
- Ì ýðãýæëèéí òîëãîéëîõ áàéãóóëëàãûí áàòàëñàí àðãà ç¿éãýýð ìîíèòîðèíã ñóäàëãààã äàâòàìæòàé õèéæ ¿íýí áîäèò ìýäýýëýë öóãëóóëàõ òóë áóñàä ñóäëàà÷èä àâ÷ àøèãëàõ á¿ðýí áîëîìæòîé
- Ýíý áààç ìýäýýëýë íü çºâõºí òóõàéí òóñãàé õàìãààëàëòòàé ãàçàð íóòãèéí ìåíåæìåíòèéã øèíý÷ëýí áîëîâñðóóëàõàä õýðýãëýõýýñ ãàäíà á¿ñ íóòãèéí ÁÎ ßÁ – ä ¿íýëýëò, ä¿ãíýëò ºãºõºä ÷óõàë à÷ õîëáîãäîëòîé áàéõ áîëíî
- Хууль бус агнуур, худалдаалалтын мэдээг нэгтгэх, дүгнэх мэдээллийн сантай болсноор хууль бус үйлдлийн талаар анхан шатны мэдээлэлтэй болж түүнд тулгуурласан үйл ажиллагааг төлөвлөх зэрэг давуу тал байна.

Ñàíàë, çºâëºìæ

- Òóñ ïðîãðàììûí à÷ õîëáîãäîë ìàø èõ òóë ýíý ïðîãðàììûã Ìîíãîë îðíû õýìæýýíä ò¿ãýýí äýëãýð¿¿ëýõ øààðäëàãàòàé ãàð÷ áàéíà.
- Áàéãàëü õàìãààëàã÷äûã ÷àäàâõèæóóëàõ, àðãà ç¿éí äàãóó ìýäýýëëèéã öàãò íü ÷àíàðòàé öóãëóóëàõ, ìýðãýæèëòýíä õ¿ðãýõ àæëûã õàìãààëàëòûí çàõèðãààä àíõààðàí àæèëëàõ õýðýãòýé áàéíà.
- Ìýðãýæèëòíүүд ïðîãðàììûã á¿ðýí ýçýìøèæ ìýäýýëëèéí ñàíã áèé áîëãîõ íü ÷óõàë.
- Õàìãààëàëòûí çàõèðãààä íü ýíý ïðîãðàììûã àæèëëóóëàõàä áàãòààìæ, õ¿÷èí ÷àäàë ñàéòàé êîìïüþòåð õýðýãëýõ õàíãàëòàé ãàäíà ýðñäýëýýñ õàìãààëàõ íºõöºëèéã á¿ðä¿¿ëýõ øààðäëàãàòàé. ¯¿íä: Øààðäëàãàòàé õàíãàìæ, çººâºðëºõºä õÿëáàð êîìïüþòåð, òîã áàðèã÷, âèðóñíû õàìãààëàõ çºâøººðºëòýé ïðîãðàì ìàð õàíãàõ õýðýãòýé.
- Ìýðãýæèëòýí, áàéãàëü õàìãààëàã÷äûí àæèëëàõ íºõöëèéã õàíãàõ, ¯¿íä: óíàà, ò¿¿íä øààðäààãäàõ øàòàõóóí, òîìèëîëòûí çàðäàë íýí øààðäëàãàòàé áàéíà.
- Ìýðãýæèëòýí, áàéãàëü õàìãààëàã÷äûã õ¿÷èí ÷àäàë ñàéòàé äóðáàí, GPS, òåëåñêîï, çóðãèéí àïïàðàò, àæëûí õóâöàñ, áèå õàìãààëàõ õýðýãñýë çýðãýýð õàíãàõ øààðäëàãàòàé.

Ä¿ãíýëò

ÒÕÃ-ûí ñóäàëãààíû ìîíèòîðèíã õàðèóöñàí ìýðãýæèëòýí, áàéãàëü õàìãààëàã÷, идэвхтэн байгаль хамгаалагч íàð:

- Биологийн төрөл зүйлийн мониторинг судалгааны хялбаршуулсан арга зүйг байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагчид эзэмшлээ.
- Бýë÷ýýðèéí óðãàö, óðãàì àëæèëòèéã òîäîðõîéëîõ ýíãèéí àðãà ç¿éã ýçýìшсэн.
- Ñóðãàëòûí õºòºëáºðèéí äàãóó Биосан, Ирвэс ïðîãðàììûã ÒÕÃÍ-óóäûí ñóäàëãààíû шиэжилгээ, хяналт шалгалт õàðèóöñàí ìýðãýæèëòýíã¿¿ä àìæèëòòàé ñóðàëöëàà.

Хавсралт 1

Î í î í Áàëæèéí áàéãàëèéí öî ãöî ëáî ðò ãàçðû í мэргэжилтэн,
байгаль хамгаалагч, èäýâõòýí áàéãàëü õàì ãààëàã÷äû í
мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх î í î ë, àðãàç¿éí ñóðãàëòû í õº òº ëáº ð

Õàài í à: Õýí òèé àéì ãèéí Äààäë ñói
Õýçýý: 2010 î í 3 ñàðû í 1-3
Ñóðãàëò û í í ýð:

1. **ÒÕÃÍ -ò ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û àæëû ã òº ëº âëº õ, ¿ð ä¿í òýé çî õèî í áàéãóóëàõ àðãà ç¿é**
2. **ÒÕÃÍ -ò àæèãëàëò, ñóäàëãàà õèéõ àðãà ç¿é**
   - 1.1 □□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□□□ □□
   - 1.2 Øóâóó ñóäëàõ õýýðèéí ñóäàëãààí û àí õàí øàòí û àðãà ç¿é
   - 1.3 Монгол орны ойн тууртан амьтдын популяцийн анхан шатны мэдээ цуглуулах, нэгтгэх арга зүй
   - 1.4 Çàãàñ áàðèõ, òî äî ðõî éëî õ àðãà ç¿é
   - 1.5 Тухайн нутагт тохиолдох зонхилох зүйл мод, сөөгийг ялган тодорхойлох
   - 1.6 Луужин ашиглах, зүг чиг тогтоох, газрын зураг дээр ажиллаж ландшафтын төлөвийг тогтоох (хотгор гүдгэр, уул нуруу)
3. **Áàéãàëü î ð÷í û ì ýäýýëèéí ñàí**
   - 2.1 ÒÕÃÍ дахь биологийн олон янз байдлын мониторинг судалгааны мэдээллийг нэгтгэх «Áèî Ñàí » програмын сургалт
   - 2.2 ÒÕÃÍ дахь байгаль хамгаалах журмын эсрэг зөрчил, гэмт хэргийг бүртгэх, хянах систем

Ñóðãàëòû í çî ðèëãî : Î í î í áàëæèéí áàéãàëèéí öî ãöî ëáî ðò ãàçðû í õàì ãààëàëòû í çàõèðãààí û ì ýðãýæèëòýí , áàéãàль хамгаалагчдыг чадавхижуулах, ТХГ-ын биологийн олон янз байдлын судалгааны анхан шатны мэдээг нэгдсэн системээр нэгтгэж мониторингийн дүнг хамгааллын менежментэд тусгах, áайгаль хамгаалах журмын эсрэг гэмт хэрэг, зөрчлийг бүртгэх хянах нэгдсэн системийн хэрэгжилтийг сайжруулах, Î í î í Áàëæèéí ÁÖÃ-ò õèéãäýõ ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û àæëû í ÷àí àð, ¿ð º ãº æèéг ñàéæðóóëàõ

Зохион байгуулагч:

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар
Î í î í áàëæèéí áàéãàëèéí öî ãöî ëáî ðò ãàçðû í õàì ãààëàëòû í çàõèðãàà

Сургалт-1. ÒÕÃÍ -ò ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û àæëû ã òº ëº âëº õ, ¿ð ä¿í òýé çî õèî í áàéãóóëàõ àðãà ç¿é

3 ñàðû í 1

Хугацаа	Сэдэв	Хариуцагч
09:00 – 09:10	Ñóðãàëòû í í ýýëò	Öýí äãî ì áî
09:10 – 10:10	ÒÕÃÍ -ò ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û àæëû ã òº ëº âëº õ í ü	Ì .Õóëàí
10:10 - 13:00 (11 öàãààñ öàéí û çàâñàðëàãà 10 ì èí)	Î í î í Áàëæèéí ÁÖÃ-û í ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û òº ëº âëº ëòèéã áî ëî âñðóóëàõ	Ì .Õóëàí ,
13:00 – 14:00	ª äðèéí õî î ëí û çàâñàðëàãà	
14:00 – 16:00 (16 öàãààñ öàéí û çàâñàðëàãà 10 ì èí)	ÒÕÃÍ -ò ñóðãàëò, ñóðòàë÷èëãààí û àæëû ã ¿ð ä¿í òýé çî õèî í áàéãóóëàõ àðãà ç¿é	Ì .Õóëàí , Ýí õæèí
16:10 – 17:10	Биологийн олон янз байдал, түүний түүхэн болон өнөө үеийн тойм	Î í î í /×èì ýääî ðæ
17:10 – 18:00	Бүс нутагт болон дэлхийн хэмжээнд хамгааллын зэрэглэл өндөртэй амьтан, ургамал	Î í î í /×èì ýääî ðæ
18:10 – 18:30	Ñóðãàëòû í ä¿í ãýëò, õýëýëö¿¿ëýã – Ñóðãàëòû ã çî õèî í áàéãóóëæ áàéãàà áàãèéí õ¿ðýýí ä	Á.Ì º í õ÷óëóóí

Сургалт-2.

Òóñãàé õàì ãààëàëòòàé ãàçàð í óòàã äàõü çýðëýã àì üòäû í ì î í èòî ðèí ã ñóäàëãààí û í ýãä ñýí àðãà ç¿é

¯í äýñëýë: ÒÕÃ-û í ì åí åæì åí òèéí òº ëº âëº ãº º í ü øèí æëýõ óõààí û ¿í äýñëýë ñàéòàé òî î áàðèì ò äýýð òóëãóóðëàí áî ëî âñðóóëàõ øààðäëàãàòàé þì . Òèéì ýýñ ÒÕÃ-û í áàéãàëü õàì ãààëàã÷ í ü òóõàéí õàðèóöñàí ãàçàð í óòãèéí õàà áèî ëî ãèéí î ëî í ÿí ç áàéäëû í òàëààðõ º º ð÷ëº ëò, ò¿¿í ä ó÷èð÷ áуй äàðàì ò çýðãèéã òî äî ðõî é áàòëàãäñàí àðãà ç¿éãýýð áàéí ãû í àæèãëàëò ñóäàëãàà õèéæ ì ýäýýëýë öóãëóóëàõ øààðäëàãàòàé. Õàðèí ýí ýõ¿¿ ì ýäýýã ñóäàëãàà ì î í èòî ðèí ã õàðèóöñàí ì ýðãýæèëòýí í ýãòãýí ä¿ãí ýæ ¿ð ä¿í ãýýñ í ü õàì ààð÷ öààøèä õèéõ àæëû í òº ëº âëº ãº º г (ì åí åæì åí ò òº ëº âëº ãº º) батлах түүнд өөрчлөлт î ðóóëàõ, õèéñýí àæëû í õàà ¿ð ä¿í ãõýì æèõ çýðýãò àøèãëàõ¸ ñòî é.

ª í º º äðèéã õ¿ðòýë áèî ëî ãèéí î ëî í ÿí ç áàéäëû í òàëààðõ ì ýäýýëëèéã õýðõýí öóãëóóëàõ, õýðõýí í ýãòãýõ òàëààð í ýãдñýí àðãà ç¿éã ÒÕÃ-û í ñ¿ëæýýí èé õ¿ðýýí ä í ýâòð¿¿ëýýã¿é áайна. Òèéì ýýñ áèä ýõí èé ýýëæèí ä ØÓÀ-û í Áèî ëî ãèéí õ¿ðýýëýí , Øóâóó ñóäëàõ òº âº º ñ áî ëî âñðóóëcàí àì üòàí , óðãàì ëû í òàëààðõ àí õàí øàòí û ì ýäýýëýë öóãëóóëàõ, õýðõýí í ýãòãýí ä¿ãí ýõ òàëààðõ õÿëáàðøóóëñàí àðãà ç¿éã ÒÕÃ-ò í ýâòð¿¿ëýõýýð çî ðüæ áàéí à. Àì üòàí , óðãàì ëû í àí õàí øàòí û ì ýäýýëëèéã ãàçàðç¿éí ì ýäýýëëèéí ñèñòåì (GIS) àøèãëàí í ýãòãýõýä ÒÕÃ-û í ì ýðãýæèëòýí ã¿¿äýä õ¿í äðýë ó÷èðäàã òóë ¿¿í èéã õÿëáàðøóóëàõ çî ðèëãî î ð òóñãàéëàí ãàçàðç¿éí ì ýäýýëëèéí ñèñòåì òýé óÿëäñàí тусгай ï ðî ãðàì ì û ã áî ëî âñðóóëæ áàéí à. Òóñ ï ðî ãðàì ì í ü 2009

î í û 07 ñàð ãÿõÿä áýëýí áî ëî õ òóë ýí ý óäààãèéí ñóðãàëòààð çº âõº í ì ýäýýëëèéã õýðõýí öóãëóóëàõ àðãà ç¿éãýçýì ø ¿¿ëýõ áî ëí î .

Õýòèéí çî ðèëãî : ÒÕÃ-ò àì üòàí , óðãàì ëûí ñóäàëãààí û í ýãäñýí àðãà ç¿éãí ýâòð¿¿ëýõ.

Ñóðãàëòààñ õ¿ñýí õ¿ëýýæ áóé ¿ð ä¿í : ÒÕÃ-ûí ñóäàëãàà ì î í èòî ðèí ã õàðèóöñàí ì ýðãýæèëòýí , áàéãàëü õàì ãààëàã÷ í àð

- õº õòº í àì üòàí û òî î òî ëãî é, ñ¿ðãèéí á¿òýö, í àñ, õ¿éñ, áàéðø èëèéã òî äî ðõî éëî õ àðãà ç¿é ýçýì ø èí ý
- ø óâóó òàí èõ, áàéðø èëèéã òî äî ðõî éëî õ àðãà ç¿é ýçýì ø èí ý
- áýë÷ýýðèéí óðãàö, óðãàì àëæèëòèéã òî äî ðõî éëî õ ýí ãèéí àðãà ç¿éãýçýì ø èí ý.

2010 î í û 3 äóãààð ñàðûí 2-í ä

Õóãàöàà	Ñýäýâ	Õàðèóöàã÷
09:00 – 13:00	• Õº õòº í àì üòí û ñóäàëãààí û åðº í õèé çàð÷èì • Ñóäàëãààí û áàéð ç¿éí çóðàã àø èãëàõ àðãà ç¿é • Äàäëàãà àæèë • Ñóäàëãàà õèéõ òðàí ñåêòèéãñî í ãî õ • Í àñ, õ¿éñ, ñ¿ðãèéí á¿òöèéãòî äî ðõî éëî õ • Áàéðø èëèéã òî äî ðõî éëî õ • Ì ýäýýëëèéã í ýãòãýõ, ä¿ãí ýõ	×èì ýäî ðæ
14:00-18:00	• Òàðâàãàí û ï î ï óëÿöèéí àí õàí ø àòí û ì ýäýýëýë öóãëóóëàõ • Î éí òóóðàéòàí (áóãà, õ¿äýð)-û ì ýäýýëýë öóãëóóëàõ àðãà ç¿é • Ñóäàëãàà õèéõ òðàí ñåêòèéãñî í ãî õ • Í àñ, õ¿éñ, ñ¿ðãèéí á¿òöèéãòî äî ðõî éëî õ • Áàéðø èëèéã òî äî ðõî éëî õ • Ì ýäýýëëèéã í ýãòãýõ, ä¿ãí ýõ	×èì ýäî ðæ

2010 î í û 3 äóãààð ñàðûí 3-í ä

Õóãàöàà	Ñýäýâ	Õàðèóöàã÷
09:00 – 13:00	Ø óâóóí û òàëààð ì ýäýýëýë öóãëóóëàõ àðãà ç¿é • Ñóäàëãàà õèéõ ãàçàð í óòãèéãñî í ãî õ • Ø óâóó òàí èõ àðãà ç¿é • Áàéðø èëèéã òî äî ðõî éëî õ • Ì ýäýýëëèéã í ýãòãýõ, ä¿ãí ýõ	Î äî í òóÿà
14:00-18:00	Áýë÷ýýðèéí óðãàì àëæèëòèéã òî äî ðõî éëî õ • Ñóäàëãààí û äýýæ òàëáàéãñî í ãî õ • Óðãàì ëàí á¿ðõýâ÷èéã òî äî ðõî éëî õ • Óðãàì àëæèëòèéã òî äî ðõî éëî õ • Óðãàöûí ãòî äî ðõî éëî õ • Í ýãòãýí ä¿ãí ýõ • Загасны мэдээллийг цуглуулах, нэгтгэх	Чимэддорж Мөнхчулуун Ганхуяг

	арга зүй	
18.00-19.00	Àí õàí ø àòí û ñóààëãààí û ì ýäýýëëèéãí ýãòãýõ òàëààðõ õýëýëö¿¿ëýã	Чимэддорж

Сургалт-3.

Áàéãàëü î ð÷í û ì ýäýýëëèéí ñàí

2.1. Òóñãààé õàì ãààëàëòòàé ãàçàð í óòàã äàõü áèî ëî ãèéí î ëî í ÿí ç áàéäëûí ì î í èòî ðèí ã ñóäàëãààí û ì ýäýýëëèéã цуглуулах, í ýãòãýõ àðãà ç¿éí ñóðãàëò

Õýò èéí çî ðèëãî : ÒÕÃ-ò áèî ëî ãèéí î ëî í ÿí ç áàéäëûí òóõàé ø èí æëýõ óõààí û áàòòàé ì ýäýýëýë äýýð òóëãóóðëàñàí ì åí åæì åí òèéí òº ëº âëº ãº º ã õýðýãæ¿¿ëýõýã äî ëî õ, Áàéãàëü î ð÷í û çº ð÷ëèéã èðãýäýä ëè òî ä äî ëãî õ, çº ð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õýí àõàä õÿëáàð äî ëãî õ çî ðèëãî î ð áàéãàëü î ð÷í û çº ð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õýí àõ í ýãäñýí ñèñòåì ä î ðóóëàõ.

Ñóðãàëò û í àãóóëãà:

- õº õòº í àì üтдын òî î òî ëãî é, ñ¿ðãèéí á¿òýö, í àñ, õ¿éñ, áàéðø ëèéã òî äî ðõî éëñî í àí õàí ø àòí û ì ýäýýëëèéã í ýãòãýõ, нэгдсэн программд оруулах, тайлагнах
- Хууль бус агнуур, худалдаалалтын ì ýäýýëëèéã í ýãòãýõ, нэгдсэн программд оруулах, тайлагнах

Сургалтыг дараах хөтөлбөрийн дагуу явуулна.

2010 î í û 03 äóãààð ñàðû í 03

Õóãàöàà	Ñýäýâ	Õàðèóöàã÷
14:00 – 16:00	**Биосан програм гэж юу вэ?** ➢ Биосан гэж юу вэ? ➢ Биосан -ийн хөгжил ➢ Биосан -ийн ажиллах зарчим ➢ Биосан -д мэдээллийг оруулах, òî õèðãî î í û õýñãèéí òóõàé	Б.Чимэддорж
18.30-õî éø	➢ Биосан -д мэдээллийг оруулах, тайлагнах, тхгн, áàéãàëü õàì ãààëàã÷èäû í ì ýäýýëýë оруулах. ➢ *Î ðî éí öàãààð ò õãí ,* áàéãàëü õàì ãààëàã÷èäû í ì ýäýýëëèéãî ðóóëæ äóóñãàõ	

Òóñãààé õàì ãààëàëòòàé ãàçàð í óòàã äàõü áàéãàëü õàì ãààëàõ æóðì û í ýñðýã çº ð÷èë, ãýì ò õýðãèéã á¿ðòãýõ, õýí àõ ñèñòåì

Áàéãàëü î ð÷í û çº ð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õýí àõ ñèñòåì á¿õèé ÈÐÂÝÑ ï ðî ãðàì ì õàí ãàì æ ãýæ þ ó âý? Áàéãàëü î ð÷í û çº ð÷èë í ü ãàçðû í í ýãäñýí ñ¿ëæýýòýé ø óóä õî ëáî î òî é áàéäàã Òèéì ýýñ òóõàé çº ð÷èë àëü àéì àã, àëü ñóì , áàãö ãàçðûí òàëààðõ ì ýäýýëëèéã õàì ãèéí ø óóðõàé àâàõ í ýã àðãà í ü çº ð÷ëèéí ì ýäýýëëèéí ñàí ã ãàçàðç¿éí ì ýäýýëëèéí ñèñòåì (GIS)-ä õî ëáî õ ÿâäàë þ ì . Çº ð÷ëèéí ì ýäýýëëèéí ñàí í ü ãî ðî î 4

¿íäñýí õýñãèéã àãóóëíà. Ýíý íü òîâ÷îîð õýëáýë áàéãàëü îð÷íû õóóëü, ýð¿¿ãèéí õóóëü, ò¿¿íèéã õýðýãæ¿¿ëýõ çîðèëãîîð ãàðãàñàí æóðàì, òýäãýýðèéí çààëòóóäûã çºð÷ñºí áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéí ìýäýýëëèéã êîìïüþòåðò îðóóëæ áàéãàà ¿éëäýë þì.

1. Òóõàéí õýðãèéã õààíà ÿìàð ãàçàð ãàðñàíã õàìãèéí õÿëáàð àðãààð îëæ õàðàõ áîëîìæòîé. Ýíý íü òóõàéí õýðýã ãàðñàí ãàçðûí ãàçàðç¿éí áàéðøëààð òîãòîîñîí ãàçðûí çóðàã á¿õèé GIS ïðîãðàìûí õîëáîëò
2. Òóõàéí õýðãèéí á¿ðòãýëèéí áàéäàë áóþó õýðãèéí òîâ÷ òàéëàí
3. Òóõàéí õýðýãò õîëáîãäîõ õóóëèéí çààëò, æóðàì òîãòîîë íºõºí
4. òºëáºðèéí õýìæýý
5. Õýðýã áàðàãäóóëàëòûí áàéäàë

Ïðîãðàì íü òà õ¿ññýí àíãèëëààð áàãöàëæ òàéëàí áîëãîõ áîëîìæòîé þì. ªºðººð õýëáýë îðóóëñàí ìýäýýëëèéã îíîîð, àéìàã, ñóìààð, õîëáîãäîõ õóóëèéí çààëòààð, õýðãèéí óòãààð çýðýã àíãèëëààð áàãöàëæ õýðýãëýýíèé Excel, Word ïðîãðàì ðóó øèëæ¿¿ëæ õºðâ¿¿ëýõ áîëîìæòîé.

Õýòèéí çîðèëãî: Áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã èðãýäýä èë òîä áîëãîõ, çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõàä õÿëáàð áîëãîõ çîðèëãîîð áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõ íýãäñýí ñèñòåì ä îðóóëàõ.

Õàðèóöëàãà: Áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõ íýãäñýí ñèñòåì íü òóñãàéëàí áîëîâñðóóëñàí ïðîãðàì äýýð àæèëëàõ ìýðãýæèëòí¿¿ä ºº ðñäèéí êîìïüþòåðèéã бэлдэнэ үү.

Õºòºëáºð
2010 îíû 03 äóãààð ñàðûí 3-íä

Õóãàöàà	Ñýäýâ	Õàðèóöàã÷
16:00-18:00	Áàéãàëü îð÷íû çºð÷ëèéã á¿ðòãýõ, õÿíàõ ñèñòåìèéí Èðýýñ ïðîãðàìûí òàíèëöóóëãà - Ïðîãðàìûí òîõèðãîî - Ïðîãðàìûí àæèëëàõ îð÷èí - ¯íäñýí öîíõ - Ìåíþ	Чимэддорж
18:00-	- Òóñëàìæ - Õ¿ñíýãòèéí õóóëààð - Òàéëàíãèéí õóâèëáàð - ªãºãäºëòýé àæèëëàõ êîìàíä	Чимэддорж